
PERTTI RANNIKKO

Ympäristöpolitiikan professori, Itä- Suomen yliopisto

HANNU KATAJAMÄKI

Dekaani, aluetieteen professori, Filosofinen tiedekunta

Vaasan yliopisto

Maaseutupolitiikan tienraivaaja

Eero Uusitalo In Memoriam

Meidät maaseutuasioiden kanssa tekemisissä olleet pysähdytti joulukuun alussa yllättävä suru-uutinen: suomalaisen maaseutupolitiikan keskeinen suunnannäyttävä ja tienraivaaja, professori Eero Uusitalo oli menehtynyt sairaskohtaukseen 5.12.2015 kotonaan Perniössä. Hän oli syntynyt Perniössä maanviljelijä-isän ja opettaja-äidin esikoisena vuonna 1946. 60-vuotishaastattelussaan Eero kertoo tienneensä jo 17-vuotiaana, että hänen alansa liittyy tavalla tai toisella maaseutuun. Hän ei kuitenkaan lähtenyt opiskelemaan maaseutua perinteisiä maatalous- tai metsätieteellisiä polkuja pitkin. Sen sijaan hän alkoi opiskella yhteiskuntatieteitä Turun yliopistossa tultuaan vuonna 1965 ylioppilaaksi Salon lyseosta.

Yliopistovuodet

Eero pääsi jo opiskelunsa alkuvaiheessa Turun yliopiston kylätutkimusryhmän haastattelijaksi Merikarvian kirkonkylään. Kodista saadut maaseutukokemukset alkoivat vähitellen vaihtua aloittelevan tutkijan eritteleväksi suhteeksi maaseutuun.

Vuonna 1972 valmistui maatalousalueiden suunnittelua palveleva taloussosiologinen pro gradu -tutkielma *Varsinais-Suomalaisen maaseudun yhteisö rakenne maatalouden kannalta*.

Eero Uusitalon työura alkoi opiskeluaikana kesäharjoittelijana Perniön säästöpankissa. Opintojensa loppuvaiheessa ja valmistuttuaan hän työskenteli pari vuotta tutkijana Lounais-Suomen seutukaavaliitossa ja Pirkanmaan maatalouskeskuksessa. Syksyllä 1974 hän aloitti Turun yliopiston sosiologian assistenttina toimien tehtävässä vuoteen 1985 saakka. Assistentin työhön liittyvän opetuksen ja hallinnon ohella Eero johti vuosina 1976–1982 tuon ajan mittapuulla varsin suurta tutkimushanketta *Maaseutuväestön monitoimisuus*. Hankkeella oli aikakautensa yhteiskuntatieteellisestä tutkimukseen verrattuna poikkeuksellisen läheiset yhteistyösuhteet tiedon soveltajiin ja käytännön kenttään. Projektin teemoista Eero teki myös lisensiaatintutkimuksensa *Viljelijäperhe – perheviljelmä* (1982).

Eeron opiskelu- ja assistenttikausi Turussa ajoittui yliopistojen poliittisen kuohunnan kiivaimpiin vuosiin. 1970-luvulla sosiologian opiskelijoiden ja

laitoksen henkilökunnan poliittiset kannat olivat varsin yleisesti tiedossa ja vaikuttivat ihmisten välisiin suhteisiin. Sosiologian opiskelijoiden enemmistö oli vasemmistolaisia, joiden silmissä Eero oli leimautunut kokoomuslaiseksi.

Toisaalta hänen intomielisiä maataloussosiologian luentojaan arvostettiin: mikä usko omaan alaan, mikä rohkeus kulkea ajan hengen tuolla puolen. Opiskelijoiden ainejärjestö pyrki aktiivisesti vaikuttamaan opettajavalintoihin, jolloin Eerokin joutui poliittisista syistä epäasiallisesti kohdelluksi. Nuo nuoruuden mittelit valmensivat häntä omalta osaltaan myöhempiin koitoksiin ja muokkasivat hänestä tuntemamme määrätietoisen persoonan, joka ei antanut helposti periksi.

Eero osallistui yliopistokautenaan kunnallispolitiikkaan 15 vuoden ajan asuinkunnassaan Kaarinassa, joka oli Turun kupeessa kasvamassa pienehköstä maalaiskunnasta suurehkoksi kaupungiksi. Hän toimi sekä kunnanhallituksessa että koululautakunnassa. Muutaman vuoden hän oli suurimman puolueen, kokoomuksen, kunnallisjärjestön puheenjohtajana yksi Kaarinan keskeisimmistä vaikuttajista. Samalla kun kunnallispolitiikka tuli tutuksi, heräsi myös ammatillinen kiinnostus kuntien kehittämiseen.

Tutkiessaan maatalousväestön monitoimisuutta korosti Eero erityisesti viljelijäperheiden työ- ja toimeentulomahdollisuuksien kokonaisuutta, joka muodostuu maatilataloudesta, muusta yritystoiminnasta ja palkkatyöstä. Monitoimisuuden hän ymmärsi niukkojen resurssien ja yksinään riittämättömien töiden yhdistämiseksi, minkä seurauksena viljelmien ja kyläyhteisön elinvoimaisuus paranee. Hänelle oli tutkimustensa myötä tullut yhä selvemmäksi, että monipuolisuutta etsitään ja joudutaan etsimään enenevässä määrin maatilatalouden ulkopuolelta.

Maaseutupolitiikan idea hahmottuu

Maatilan pojan ja viljelijäperheiden tutkijan näkökulma maaseutuun avartui ja monipuolistui entisestään, kun Eero siirtyi vuonna 1985 Suomen Kunnallisliiton vastaperustettuun elinkeinoasiamiehen toimeen. Uusi työ ja asuminen arkipäivinä

Helsingissä muuttivat elämää ratkaisevasti. Vaikka yliopisto ja kunnallispolitiikka jäivätkin taakse, korosti Eero usein näiden kokemusten merkitystä: ”Olen tarvinnut niitä molempia ja myös käyttänyt niitä.” Toimiessaan Kunnallisliitossa elinkeinojen kehittäjänä ja kouluttajana hän jatkoi aikaisempien tutkimustulostensa jalostamista ja kehittämistä. Kirjoittamisessaan maaseutuelinkeino- ja elinkeinopoliittisissa oppaissa hän määritteli maaseutuelinkeinot kaikiksi maaseudulla mahdolliseksi työksi. Maanviljelijät sivuelinkeinoineen ovat vain osa maaseutuelinkeinoja.

1980-luvun mittaan suomalaisen keskusteluun juurtui uusi käsite, maaseutupolitiikka. Käännenvaihe maaseutupolitiikan käynnistämässä oli vuosi 1988, jolloin Suomessa monen muun Länsi-Euroopan maan tavoin vietettiin maaseutukampanjan vuotta. Maaseutupolitiikka alettiin yhä yleisemmin ymmärtää maatalous- ja metsätalouspolitiikkaa laajemmaksi, kaikki yhteiskuntapolitiikan osat käsittäväksi kokonaisuudeksi.

Eerolla oli jo tässä vaiheessa keskeinen rooli maaseutupolitiikan sisältöjen määrittäjänä. Luontevaa olikin hänen siirtymisensä vuonna 1989 Kunnallisliitosta sisäasiainministeriöön ylitarkastajaksi ja neuvottelevaksi virkamieheksi. Hän oli nyt päässyt toiveidensa mukaiseen tehtävään, jossa saattoi kehittää maaseutupolitiikkaa täysimääräisesti. Hän toimi samalla myös maaseutukampanjan aikana perustetun Maaseutuprojektin pääsihteerinä ja sittemmin samassa tehtävässä sitä seuranneissa Maaseutupolitiikan neuvottelukunnassa ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmässä. Eero itse on luonnehtinut tätä yli 20 vuotta jatkunutta pääsihteeriyttään päätökseen. Siinä hän koki olevansa oman alansa ytimessä.

Pääsihteerin yksi keskeinen tehtävä oli maaseutupoliittisten kokonaisuohjelmien laatimis- ja kirjoittamisprosessin johtaminen. Näitä ohjelmia tehtiin Eeron johdolla noin viiden vuoden välein kaikkiaan viisi. Niistä ensimmäinen, vuonna 1991 valmistunut maaseudun kehittämisohjelma oli monella tavalla urauurtava. Sitä oli tekemässä jokseenkin kaikki maaseudun asioita hallinnoineet tahot ja ihmiset, joten se oli hyvin kattava. Kehittämisohjelma asetti muutosvaatimuksia sekä perinteiseen maatalouteen takertuneille että sektorihallinnolle.

Se ei perustunut julkisten menojen lisäämiseen vaan voimavarojen uudelleen suuntaamiseen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ja paikallista kehitystä tukevaan yhteistyöhön.

Maaseutupolitiikan voimamies

Eero oivalsi, että maaseudun mahdollisuuksien todeksi tekemisessä tarvitaan hallinnonalojen, kansalaisten ja yritysten yhteistyötä. Maaseutupolitiikka ei ole anelua ja valittamista, vaan maaseudun vahvuuksien tunnistamista ja vahvistamista: maaseutu voi vastata monenlaisen yhteiskunnalliseen kysyntään. Jo 1990-luvulla Eero herätteli pohtimaan esimerkiksi hajautettua energiantuotantoa, lähiruokaa ja etätyötä.

Eeron esiintyminen maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kokouksissa oli jylisevää tahdon ryynnimistä. Tarvittaessa hän ei säästänyt ketään. Kun oli sanottava, piti sanoa, seurauksista välittämättä. Eeron siviilirohkeus oli järjestyttävää, toisinaan järjen rajat ylittävää.

Eeron sinnikkyyden ansiosta EU:n paikallisen maaseutupolitiikan suuresta oivalluksesta, kansalaislähtöisestä ja paikkaperustaisesta Leader-metodista tuli kansallinen menestystarina. Hän raivasi kansallisen tavan rahoittaa paikallisia toimintaryhmiä, kun EU:n kautta tulevat rahat eivät riittäneet koko maaseudun kattamiseen. Eeron tahto vakiinnutti Leader-metodin Suomeen.

Eeron intomielen ansiosta Leader-metodin vahvuus havaittiin myös EU:n komissiossa ja nykyään sillä on vahva asema koko EU:n alueella. Eero Uusitalosta tuli myös kansainvälisesti arvostettu maaseutupolitiikko. Esimerkiksi OECD:n vertailuissa Suomi näyttäytyy maaseutupolitiikan suurvaltana.

Eero säilytti elävän yhteyden maaseutuun. Hän oli pitkäaikainen Suomen Kylätoiminta ry:n hallituksen puheenjohtaja. Seuraaja valittiin vuoden 2015 marraskuussa. Eeron aika tässä elämässä tuli täyteen vain vähän yli viikkoa myöhemmin. Aika ajoin Eeron rooli maaseutupolitiikan ylimpänä virkamiehenä ja maaseudun kansanliikkeen johtajana herätti kummastusta. Kaksoisrooli oli erikoinen, mutta Eeron erityislaatuisuus ja suvereeni osaaminen tekivät mahdollottomasta mahdollisen. Eerolle oli molemmissa rooleissa kyse hänen

kaiken ylitse käyvästä suuresta tehtävästään: oli edistettävä maaseudun asiaa mahdollisimman monipuolisesti, kaikin tavoin. Pohdinnat jääviydestä olivat Eeron kaltaiselle maaseutupolitiikan suurjärkälle sivuseikkoja.

Maaseutututkimuksen edistäjä

Eeron keskeisenä tavoitteena oli saada maaseudun kehittämiseen mukaan kaikki maaseutuasioiden kanssa tekemisissä olevat, myös tutkijat. Hänen omina tutkijan vuosinaan oli maaseutua koskeva yhteiskunnallinen tutkimus eriytynyt ja eriseuraisista. Rinnan uuden maaseutupolitiikan institutionalisoitumisen kanssa kehittyi uudenlainen maaseutututkijoiden yhteisö, joka etsi yhteyksiä maaseudun kehittäjiin ja maaseutupolitiikan toteuttajiin. Yhteistyön lisääntymistä edisti, että Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä alkoi vuonna 1992 rahoittaa maaseutututkimusta. Samana vuonna järjestettiin myös ensimmäisen kerran maaseutututkijatapaaminen, josta seuraavana vuonna perustetun *Maaseudun uusi aika* -lehden kanssa muotoutui maaseutututkijoiden ja -kehittäjien luonteva yhteistyöfoorumi.

1990-luvun maaseutututkijatapaamisia leimasivat Eeron ja muutaman äänekkään maaseutututkijan väliset kiivaat keskustelut. Taustalla oli paitsi puhdas väittelemisen ja esiintymisen halu myös perus- ja soveltavan tutkimuksen välinen jännite. Eero korosti maaseudun kehitystä ja ongelmia jäsentävän ja niihin ratkaisua hakevan tutkimuksen tarvetta, tutkijoiden mielestä lähtökohtana pitäisi olla ihminen ja ihmisten toiminta maaseudulla.

Vähitellen kiivain debatointi-into laimeni, sillä maaseutututkijat arvostivat Eeroa tutkijana ja Eero tutkimusta. Eero oli aikanaan ottanut maaseutuväestön monitoimisuuteen liittyvän vanhan väitöskirja-aineistonsa mukaan Helsingin kämppeensä, mutta heittänyt muutaman vuoden päästä pölytynneen aineiston paperinkeräykseen. Väitöskirjan tekeminen pysyi kuitenkin mielessä. Uusi aihe löytyi läheltä, sillä maaseutupolitiikka vaati syventämistä. Eero väitteli vuonna 1994 Turun yliopistossa sosiologian alaan kuuluvalla väitöskirjalla *Maaseutupolitiikan keinot: Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä*. Siinä maaseutupolitiikan rakentamiseen osallistunut

Eero Uusitalo (1946–1915)

tutkija nivoo yhteen oman kokemuksensa ja maaseutututkimuksen annin. Tuloksena on kokonaisesitys maaseutupolitiikan toimintalinjoista ja keinoista.

Eerolle keskeinen osa maaseutupolitiikan tekemistä oli ajatteleva, puhuminen ja kirjoittaminen. Hän kiersi koko ajan saarnamatkoilla eri puolilla maata. Muutama vuosi sitten hän laski käyneensä liki 400 kunnassa. Hän oli karismaattinen ja selkeäsanainen puhuja, joka pystyi tiivistämään sanottavansa ytimekkäisiin ja kantaottaviin puheenvuoroihin. Ajatukset sähisivät, kiekkuvat kipinöivät ja puhe jylisi. Eero oli puhujana, persoonana ainutlaatuisuuden aateloima.

Maaseutupolitiikkaa hän kehittäi ja analysoi kirjoittaessaan ohjelmia, selvityksiä ja artikkeleita. Perusteellisemmat analyysit hän esitteli kirjoissaan. Jo neljän Kunnallisliiton työvuotensa aikana hän oli ehtinyt kirjoittaa kolme maaseutuelinkeinoja esittelevää opaskirjaa. Väitöskirjansa jälkeen hän julkaisi kolme kirjaa, joissa on perusteellisesti analysoitu ja esitelty suomalaisen maaseutupolitiikan kehitystä. Niiden ansiosta maaseutupolitiikkamme vaiheet on harvinaisen hyvin dokumentoitu ja jäsenelty jälkipolville.

Yliopistoihin perustettiin 2000-luvun alussa eri tieteenaloille kymmenkunta maaseutualan professuuria. Yliopistojen kiinnostuksen herättäneen osarahoituksen teki mahdolliseksi Eeron taitava valmistelu. Professuurien perustaminen maa- ja metsätalousministeriön kautta oli omintakeista ja rohkeaa yliopistopolitiikkaa. Opetusministeriöstä olisi todennäköisesti naurettu ulos, jos olisi esitetty kymmenen maaseutuprofessuurin perustamista. Eerolla oli myös keskeinen rooli usean yliopiston yhteisen Rural Studies -opetusverkoston perustamisessa ja rahoituksen järjestämisessä.

Kehä umpeutuu

Vaikka Eeron työpaikka 1980-luvun puolivälissä muuttuikin Helsinkiin, säilyi asuinpaikka edelleen Kaarinassa. Helsingissä hän yöpyi työpäivinänsä 20 neliön kämpässä, jota hän nimitti myös luukuksi. Kaarinassa sijaitsevan kodin ohella entistä tärkeämmäksi alkoi käydä synnyinmaisemassa Perniössä sijaitseva mökki. ”Siellä Mäkirinteessä teen kaikki olennaiset asiat: kirjat ja päätökset”, hän totesi 60-vuotishaastattelussaan.

Perniöön Eero muutti pysyvästi siirryttyään eläkkeelle kesällä 2012. Samalla näkökulma maaseudun kehittämiseen tuli entistä paikallisemmaksi. Hän toimi muun muassa paikallisen Leader-yhdistyksen Ykkösakselin puheenjohtajana ja kirjoitti kolumneja Salon Seudun Sanomiin. Perniöön Eero myös haudattiin 9.1.2016.

Maaseutututkijayhteisön muistokukat Eeron arkulle laski Hannu Katajamäki. Samalla hän lausui kirjoittamansa muistosäkeet:

Vavahduttava into, päälleikävä karisma
Suuret näyt, villin ankara älyn liike
Puheen, vahvan ja vakaan,
takana mies kultainen, sydän lämpöinen, tahtonsa vahvuinen
On jatkettava, täytyy jatkaa
Humiseva kätesi, näkyjesi poljento: eteenpäin, eteenpäin.
Sinä olet. Aina.

Amerikkalaista hokemaa *We are all Immigrants* sopii käyttää myös pohjalaisten yhteydessä. Niin suuri rooli muuttoliikkeillä on ollut historiallisen Pohjanmaan muotoutumisessa, niin 1800–1900-lukujen taitteen Amerikan siirtolaisuudessa kuin viime vuosikymmeninäkin. Paremman elämän tavoittelu siirtolaisena on ollut monelle pohjalaiselle varteenotettava vaihtoehto. Viime vuosikymmeninä muuttotappioalueesta on hiljalleen tullut myös vetovoimainen kohde maan sisäisille muuttajille.

Muuttoliikkeillä on kauaskantoiset vaikutukset, jotka tuntuvat niin yksilön kuin yhteisönkin tasolla, lähtö- ja tuloalueilla. Siirtolaisuuden tunnusluvut kertovat yhden puolen, kohtaamisen kokemukset toisen. Siirtolaisuus voi parhaimmillaan jalostua myönteiseksi tuntemukseksi, yhteistoiminnaksi ja yhteistyöksi. Siirtolaisinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen johtajan Markku Mattilan toimittamassa teoksessa *Aina Liikkeessä*. Liikkuvainen Pohjanmaa (2015) käsitellään etupäässä Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien muuttoliikkeitä historiallisista lähtökohdista ja eritellään viime vuosikymmenten kohtaamisten kokemuksia. Teoksen

KIRJA-ARVIO

JAAKKO MÄNTYLÄ

Mattila, Markku (toim.):
Aina Liikkeessä. Liikkuvainen Pohjanmaa. (2015).
Aluekeskuksen tutkimuksia
nro 7. Siirtolaisinstituutti,
Turku 2015. 226 sivua.
ISBN 978-952-5889-96-3.

